

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Елена Атанасова Томова

Направление „Стара българска литература”, Институт за литература при БАН

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор' в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма „Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия (полска литература)

Автор: Мина Георгиева Стойнова

Тема: Генезис, развитие и литературни отражения на идеите/митовете „Москва – Трети Рим” и „Полша – предна крепост на християнството” (Polska antemurale christianitatis) през периода 1444–1683 г.

Научен ръководител: проф. дфн Панайот Карагъзов, СУ „Св. Климент Охридски”

Със заповед № Р33-2051 от 17. 05. 2016 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” е определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: „Генезис, развитие и литературни отражения на идеите/митовете „Москва – Трети Рим” и „Полша – предна крепост на християнството” (Polska antemurale christianitatis) през периода 1444–1683” за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ по филология. Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита пред научно жури на заседание в разширен състав на Катедра „Славистика” при Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски” на 28. 03. 2016 г. Образователният и преподавателският ценз на М. Стойнова са свързани със славянската филология (магистър по славянска филология – полски език (2009), бакалавър по руски език и западен език (2011), хоноруван асистент по руска литература на XIX век (от 2009), по история на полската литература и по славянски литератури (от 2013) в ПУ "Паисий Хилендарски".

Представеният от Мина Стойнова комплект материали на хартиен носител е в пълно съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото приложение, както и Правилника за РАС на ПУ „Паисий Хилендарски”, и включва: дисертационен труд, автореферат, автобиография в европейски формат, списък на научните публикации по темата на дисертацията и всички необходими за процедурата документи.

Дисертационният труд съдържа общо 434 стр., от които 340 стр. основен текст, 21 стр. библиография и 73 стр. приложения. Основната част се състои от увод, четири глави и заключение. Структурата на труда като цяло и на отделните негови части е ясна, обмислена и добре обоснована. Тя отговаря на изискванията към дисертационния труд, а именно, последователност на приложената методология, пълнота на проблематиката и приноси научни резултати.

Докторантката проучва актуална тематика, която изцяло е съобразена с целите и поставените в труда задачи: сравнително изследване на широкомащабна проблематика, на средновековни политически, културни и литературни явления, свързани с една от най-прочутите идеи в историята на християнството – „Третия Рим“. Емблематичната формула *Два убо Рима падоша, а трети стоит, а четвъртому не быти*, въведена за пръв път от монаха от Спасо-Елеазарския манастир Филотей през 1523–1524, поставя началото на продължителна традиция в източно- и западноправославната християнска култура и литература. Насочването към тази тематика днес свидетелства за засиленото внимание на световната хуманитаристика към библеистиката, тълкувателната и есхатологичната книжнина, и към съдържащите се в тях неизчерпаеми духовни ценности. Изборът на темата е логично свързан и с квалификацията на докторантката, което ѝ дава възможност да се насочи към две литератури – руската и полската. В труда се очертават интересите на изследователката към славянското Средновековие, историята на Византия и Рим, от своя страна изискващи познания в много научни области: история, литература, езикознание, богословие, митология и други.

Впечатляващ е обхватът на материята, свързана с историята на няколко световни империи (римска, византийска, османска) и царства (руско, българско, полско-литовско). Проучва се голям исторически период – от средата на XV до последната четвърт на XVII в., наситен със съдбовни за европейските народи събития. Дисертантката успешно се справя с анализирането на политическите ситуации и тяхната литературна интерпретация в руската и полската книжнина.

Привлечен е богат изворов материал с разнообразен жанров състав (преводна и оригинална литература, библейски текстове, хроники, пророчества, послания, тълкувания), което гарантира точни литературоведски анализи и

обосновани научни изводи. Изследват се два типа християнство (Slavia Orthodoxa и Slavia Romana) и сложните взаимоотношения между тях. Добра страна на труда е отличното познаване на изследователската литература и коректното цитиране на авторите. Докторантката показва ценно качество на младия учен – стремеж към използване на максимален брой извори и тяхното изследване в детайли.

Обосновано и продуктивно като цяло е избран интердисциплинарният подход, с помощта на който се прилагат няколко методи на изследване: критически и сравнителен анализ, абстракция, обобщение, литературна история. Методологична основа на изследването са принципите на обективност, историзъм, комплексен подход, спомагащи да бъде даден отговор на най-съществените въпроси в труда.

Глава 1 представя подробна историография на руската и полската част на изследването, историята на концепцията във всичките ѝ аспекти и значения. Особено се подчертава ролята на България, на Търновската и Ресавската книжовна школа, на известните старобългарски книжовници и църковни дейци митрополит Киприян и Григорий Цамблак за насочване на наследството на православната цивилизация към Москва. Проучването обхваща български, руски, полски, украински, други европейски и американски източници. В *Глава 2* с вещина се разглежда важен иновативен аспект на труда – генезисът на идеите за „Третия Рим“, класифицирани в няколко изследователски хипотези: *българско начало, латински произход, местен характер*. Обосновани са наблюденията на докторантката върху създаването на идейния фундамент на концепцията за „Третия Рим“. В *Глава 3* изчерпателно и в хронологичен вид е изложено развитието на изучаваните идеи в периода 1444 – 1683. Извежда се „имперският“, геополитическият характер на идеята – уподобяването на Москва на „Третия“ и последен Рим служи като метафора, засилваща мотива на отговорността на владетеля за съдбата на Русия и на вселенското православие. Важен момент в тази част на труда е характеристиката на старообрядческата концепция за „Третия Рим, което придава пълнота на авторовите наблюдения. Централно място в работата заема *Глава 4*, проследяваща литературните отражения на идеите/митовете за „Третия Рим“ в руската и полската литература през

периода 1444–1683. М. Стойнова стига до аргументирани изводи за своеобразието на идеята в голям брой жанрове. Обърнато е специално внимание на популярния през XVI в. в Русия жанр „княжеские зерцала“, съдържащ богат исторически, митологичен и философски материал, който изгражда образа на идеалния цар. Важно постижение на авторката е интерпретацията на принципа *translatio imperii* във византийската и по-късно в славянските литератури.

В два раздела се изследва идеята/митът „Полша – предна крепост на християнството“ в полската книжовна традиция в контекста на важни исторически събития в полската история и литература (XV–XVII), и се изясняват съдържанието, поетиката и идеологическите послания в известни полски съчинения: Хрониката на Ян Длугош, трактатите на Ян Остророг, Станислав Ожеховски, Грабовски и други. Поставя се акцент и върху творчеството на Скарга, Станислав Жулкевски и Вацлав Потоцки, жанра „военна мемоаристика“, които основателно са характеризирани като знакови за полската идея. Заключение на труда отразява изводите от основните глави и концепцията на изследователката по разглежданата проблематика.

Препоръките ми към дисертантката са да прецизира и съкрати част от приложенията към дисертацията (напр. библейските текстове и посланията между цар Иван Грозни и княз Андрей Курбски), достатъчно е само да даде отправки към техните издания, както и да избегне излишното цитиране в два езика (оригинал и превод на български).

Научните и научноприложните приноси на дисертационния труд се състоят във формулиране и разработка на нов научен проблем от литературен и исторически характер, изследвани са главните характеристики: идейността и митологическата основа на теорията за ”Третия Рим”. Постигнатите резултати ще послужат за база на бъдещи издирвания в областта на средновековната балканска и европейска история и култура.

Авторефератът е подготвен според изискванията и в систематизиран вид отразява съдържанието на дисертационния труд. Съдържа 35 с. и включва общи данни за изследването, уводна част с обосновка на целите и задачите, принципите и методите на работа, историография, съдържание по глави, заключение, цитирана литература, приноси на труда и списък на публикациите.

Докторантката е приложила 6 публикации по темата на дисертацията, отпечатани през 2011–2015 в научна периодика и сборници. Обнародваните материали са посветени на специфични и недостатъчно проучени въпроси, включващи философски, културологични и литературни отражения на концепцията „Москва – Трети Рим” в руската средновековна историография, а също и разглеждането на политическата теория като основополагащ принцип на руското самодържавие в кореспонденцията между цар Иван Грозни и княз Андрей Курбски, на идеята „Полша – предна крепост на християнството” и нейните трактовки в творчеството на полските писатели Станислав Жулкевски и Вацлав Потоцки, проблеми за значението на хералдически символи в интерпретацията на изследваната концепция и други.

Дисертацията е резултат от последователна и задълбочена събирателска и изследователска работа. Анализирани са внушителни изворов материал, на основата на който е създадена цялостна концепция за известните средновековни теории за наследниците на „Третия Рим”. Докторантката притежава задълбочени теоретични знания и способности за самостоятелни научни изследвания. Трудът има редица приноси моменти, както в извороведски, така и в методически и литературно-исторически план, и е полезен за широк кръг специалисти, интересувани се от европейското Средновековие. Убедено предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Мина Георгиева Стойнова образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма „Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия (полска литература).

София, 7 юни 2016

Изготвил становището:
/доц. д-р Елена Томова/